

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Євроінтеграційні процеси в Україні вимагають подальшого розвитку інституту місцевого самоврядування, зміцнення його фінансової бази і на цій основі – забезпечення активізації розвитку територій країни. Сучасний стан регіонального соціально-економічного розвитку, за висновками фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, характеризується наступними негативними тенденціями: 1) диспропорції в економічному розвитку на місцевому рівні, наслідком яких є різний рівень інвестицій та доходів населення; 2) недостатнє стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва на місцевому рівні; 3) нестача регіональних ресурсів для реалізації обласних та місцевих проектів; 4) погіршення екологічної ситуації; 5) недостатній розвиток міжрегіонального, транскордонного, міжнародного регіонального співробітництва [1, с. 10–11].

Підтвердженням висновку про нерівномірність регіонального соціально-економічного розвитку слугують дані щодо питомої ваги окремих територій у сукупних результативних показниках по країні. Так, наприклад, майже 40% загального обсягу реалізованої промислової продукції забезпечується за рахунок лише двох областей – Донецької та Дніпропетровської, на них припадає також 35% експорту товарів. Виняткове місце у регіональному розподілі займає столиця, до якої надходить 30% імпорту, там виконується близько 20% будівельних робіт, здійснюється 25% капітальних інвестицій. І такі приклади можна продовжувати. Відмінності регіонального розвитку спричиняють достатньо значні розбіжності у доходах населення та їх основної складової – заробітної плати, яка за середнього рівня у грудні 2012 р. у 3377 грн., максимальних значень досягала у м. Києві – 5368 грн, найменшою була в Тернопільській і Чернігівській областях (відповідно 2466 грн і 2498 грн) [2].

Викривлення у рівнях розвитку територій країни успадковані нами від радянських часів і панування адміністративних підходів у господарюванні, проте в даний час вони посилюються внаслідок несприятливих економічних умов, незавершеності багатьох реформ, які були започатковані за роки незалежності, відсутності спадкоємності політичного курсу і нестабільності суспільного життя.

На місцевому рівні не сформовані ефективні механізми підтримки малого і середнього бізнесу, як основи розвитку територіальних громад. Зарубіжний досвід підтверджує, що саме за рахунок даного сектора економіки можливо забезпечити динамічний і збалансований розвиток всіх територій країни. В Україні відсутні пільги для малих підприємств; державна фінансова підтримка

має несистематичний і неефективний характер, здійснюється значною мірою не прозоро за допомогою обмеженого переліку інструментів. Ми вважаємо, що серед усіх важелів державної підтримки малого бізнесу перевага повинна бути надана саме фінансовим, тобто тим, які супроводжуються формуванням додаткових фінансових ресурсів у малих підприємств за допомогою дотацій, субвенцій, відшкодувань відсотків по банківським кредитам, податкових пільг, грантів тощо. В умовах кризових явищ і хронічної нестачі коштів фінансова підтримка спроможна зміцнити становище даних суб'єктів господарювання, зберегти на них робочі місця.

Створений у 2012 р. Державний фонд регіонального розвитку, як бюджетна програма, із-за обмеженості загальнодержавних ресурсів не здатний поки що відчутно вплинути на активізацію регіонального розвитку. Згідно Бюджетного кодексу кошти цього фонду передбачається спрямовувати на виконання: державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку; державних цільових програм та інвестиційних програм (проектів) у частині виконання заходів регіонального розвитку; угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності територій; державних програм розвитку транскордонного співробітництва; програм і заходів соціально-економічного розвитку регіонів, включаючи програми і заходи розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць (зокрема, малих міст, гірських населених пунктів, населених пунктів зон спостереження тощо). Передбачається, що уже з цього року має в повну силу запрацювати новий механізм залучення під державні гарантії коштів у фінансування програм регіонального розвитку саме за допомогою Державного фонду регіонального розвитку. Посилення ролі даного фонду у реалізації державної регіональної політики вимагає диверсифікації його дохідних джерел, зокрема за рахунок залучення до фінансування проектів коштів іноземних інвесторів, міжнародних фінансово-кредитних установ, а також урізноманітнення умов надання фінансової допомоги регіонам.

Слабка дохідна база місцевих бюджетів та їх залежність від трансфертів з державного бюджету не дають можливості здійснювати дієву підтримку малого бізнесу і на регіональному рівні. Обсяги фінансування регіональних програм підтримки малого бізнесу, як правило, незначні, мають тенденцію до зменшення, характеризуються суттєвими відхиленнями у обсягах у територіальному розрізі. Ми вважаємо, що слід змістити акценти у підтримці малих підприємств, надавши перевагу регіональному та місцевому рівню, адже саме там краще відомі і простіше вирішуються ті проблеми, з якими стикаються суб'єкти господарювання. Звичайно, що збільшення фінансової підтримки малого бізнесу за рахунок місцевих бюджетів вимагає зміцнення їх дохідної бази шляхом перегляду складу власних і закріплених доходів, посилення

фіскального значення місцевих податків і зборів, розширення дохідних джерел бюджету розвитку.

Великі сподівання покладалися на нове джерело власних надходжень місцевих бюджетів – місцевий податок на нерухоме майно, запровадження якого декілька разів відкладалося, а з 1.01.2013 р. цей податок вступив в дію. За підрахунками Міністерства доходів і зборів у 2013 році до місцевих бюджетів повинно надійти 75 млн грн цього податку [3], проте ця сума становить лише 0,1% річного обсягу доходів місцевих бюджетів України, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (т.б. закріплених доходів), у сукупних доходах їх частка буде ще меншою. Така незначна фіскальна роль податку на нерухоме майно зумовлена як низьким рівнем забезпеченості населення житловою площею у розрахунку на одну особу порівняно із зарубіжними, в т.ч. європейськими країнами, так і недосконалістю механізму його обчислення. До найбільш суттєвих недоліків податку на нерухоме майно слід віднести його соціальну несправедливість із-за оподаткування площі нерухомості, а не її ринкової вартості, яка визначається якістю та місцезнаходженням майна; невизначеність порядку оподаткування новозбудованого житла до набуття права власності та оподаткування об'єктів спільної власності; відсутність закріплення цільового використання одержаних від податку коштів на інвестиційні потреби територіальних громад. Подальше вдосконалення податку на нерухоме майно відповідно до кращої світової практики сприятиме посиленню його ролі у вирішенні місцевих потреб.

Значний потенціал для соціально-економічного розвитку регіонів закладений у механізмі публічно-приватного партнерства, яке знаходиться у нас на стадії становлення. Не зважаючи на те, що в Україні сформована нормативна база здійснення державно-приватного партнерства, така форма взаємодії і консолідації коштів і зусиль приватного сектора та владних структур для вирішення місцевих і регіональних проблем розвивається занадто повільно. Основні перешкоди, які стоять на заваді поширенню публічно-приватного партнерства полягають, зокрема, у наступному: недосконалість і незавершеність формування нормативно-правового забезпечення публічно-приватного партнерства; несприятливий інвестиційний клімат загалом в країні; зволікання у запровадженні середньострокового бюджетного планування і неможливість у зв'язку з цим гарантувати безперебійне фінансування проектів в умовах складання бюджетів на один рік; недостатній рівень обізнаності процедур партнерства з боку як приватних партнерів, так і представників владних структур; нехватка кваліфікованих кадрів; відсутність наочних успішних прикладів здійснення проектів шляхом партнерства. Усунення даних перешкод для розвитку публічно-приватного партнерства вимагає проведення системної і комплексної підготовчої, зокрема роз'яснювальної роботи з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

В Україні немає законодавчого забезпечення і мало застосовується міжрегіональне і міжмуніципальне співробітництво, що також значною мірою унеможлиблює консолідацію ресурсів для втілення інвестиційних проєктів, які виходять за межі окремих територіальних громад. Основні позитивні наслідки зазначених напрямків співробітництва полягають, окрім можливої акумуляції необхідних фінансових ресурсів, ще й у поширенні позитивного досвіду кращого урядування, забезпеченні прозорості дій влади і зменшенні рівня корумпованості, формуванні у суспільстві нової політичної культури. Для активізації міжрегіонального і міжмуніципального співробітництва вкрай необхідно на загальнодержавному рівні чітко визначити основні вихідні поняття такої діяльності та механізми її здійснення, а також створити структуру, яка координуватиме таке співробітництво (самостійний орган виконавчої влади або структурний підрозділ в діючих центральних органах). На регіональному рівні доцільно обґрунтувати та закріпити у стратегічних документах пріоритетні сфери для налагодження міжрегіонального і міжмуніципального співробітництва.

Надзвичайно серйозною та мало вивченою у нас є проблема екологізації економіки на всіх рівнях її функціонування – державному, регіональному та місцевому. Справа в тому, що раціональне природокористування, охорона навколишнього середовища в сучасних умовах є основою стабільного економічного зростання країни загалом і окремих її територій. На жаль, в нашій державі зазначеним проблемам приділяється недостатньо уваги, не зважаючи на ті загрози, які є і постійно збільшуються. Основними інструментами екологізації економіки виступають екологічні податки, штрафи за забруднення навколишнього природного середовища, торгівля квотами за шкідливі викиди, які не набули у нас широкого застосування. Ми вважаємо, що органам місцевого самоврядування необхідно надати значно ширші права щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних багатств. Слід наполегливо формувати нову філософію ставлення до природних благ та їхнього споживання, збереження та відновлення; доцільно створити стимулюючі механізми впровадження на місцевому рівні ресурсозберігаючих виробництв, прогресивних технологій утилізації відходів та сміття, залучати до робіт по впорядкуванню територій членів територіальних громад, особливо дітей, молодь, безробітних.

Слабо розвивається в Україні міжрегіональне, транскордонне та міжнародне регіональне співробітництво, яке потенційно здатне стати сильним поштовхом для динамічного розвитку адміністративно-територіальних формувань і, перш, за все прикордонних. Основними позитивними наслідками такого співробітництва обов'язково повинно бути збільшення товарообороту, експорту продукції, створення нових робочих місць, поширення зарубіжного

досвіду ведення бізнесу, впровадження нових технологій та менеджменту і кінцевому підсумку – підвищення рівня життя населення.

Література:

1. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні / С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір, В. І. Жук [та ін.]. – К.: НІСД, 2013. – 54 с.
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
3. «Нерухомий» податок багатьох не торкнеться // Урядовий кур'єр. – 2013. – №3. – С. 2.

Білоус І. І.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Однією з найгостріших проблем в Україні є проблема бідності її населення. Варто зазначити, що різниця між рівнем життя населення та соціально-економічним розвитком західних та східних регіонів держави є дуже помітною. Зокрема, спостерігається значна диференціація між регіонами за показниками розвитку промисловості. Диспропорції в рівні зайнятості й оплаті праці є також досить великими. Так, у Тернопільській області середньомісячна заробітна плата у 2012 році була в 2,1 рази нижчою ніж у Києві та в 1,5 рази – ніж у Донецьку та Дніпропетровську. Рівень безробіття в Тернопільській, Рівненській, Чернігівській областях за методологією МОП в 2 рази вищий ніж в м. Києві, Дніпропетровській та Луганській областях.

Слід врахувати і те, що регіони суттєво відрізняються і за рівнем інвестиційної привабливості, і за надходженнями до місцевих бюджетів, а також за показниками соціального розвитку. Тому подолання бідності коректніше розглядати в розрізі регіонів. Адже аналіз та співставлення рівнів життя населення в регіонах країни допоможуть виявити ті соціально-економічні показники, які потребують особливої уваги у контексті їх коригування та визначити ефективні заходи в системі соціального захисту населення.

Варто відмітити, що Тернопільська область належить до областей з високими показниками бідності. Даний регіон характеризується найнижчими показниками рівня життя населення по країні. Зокрема, середній розмір заробітної плати в грудні 2012 року становив 2185 грн. (по Україні – 3025 грн. або на 38,5% вищий), середній розмір пенсій в 2012 році по області – 1198,76 грн. (по Україні – грн.1470,73 грн. або на 22,7% вищий) [1].

Важливим для визначення регіональних аспектів фінансового забезпечення подолання бідності є показники співвідношення заробітної плати і